

Türk Eğitim Tarihinde Alternatif Bir Model: Köy Enstitüleri

Ayşegül TURAL¹

Özet

Eğitim, insanlık tarihi boyunca süregelen, dinamik ve daima ileriye dönük olan bir süreçtir. Bu süreçte hep daha iyiyi, güzeli aramak amacıyla eğitime katkı sağlayabileceği düşünülen birçok farklı uygulama, yaklaşım, yöntem, teknik ve stratejiler denenmiştir. Türk eğitim tarihi de bu anlamda uzun ve köklü bir değişim sürecinden geçmiştir. Özellikle daha modern, daha etkili ve çok yönlü bir eğitimin amaçlandığı günlerde, Köy Enstitüleri de bir eğitim modeli olarak denenmiş olup, farklı eğitim anlayışı ile dikkat çeken eğitim kurumlarından. Var olduğu dönem itibarıyla özellikle Köy Enstitüleri aracılığıyla öğrencilere kazandırılmak istenilen eğitim anlayışı oldukça önemlidir. Çünkü var olduğu dönem içinde, bu okullar aracılığıyla eğitim faaliyetlerine alternatif bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmıştır. Köy Enstitüleri Cumhuriyet tarihinin iz bırakan eğitim kurumları arasında olması bakımından bu çalışmaya konu edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, öğretim, köy enstitüsü.

AN ALTERNATIVE MODEL IN THE HISTORY OF TURKISH EDUCATION: VILLAGE INSTITUTES

Summary

Education, throughout human history, ongoing, dynamic, and always forward-looking, which is the process. In this process, it is always better, one that might provide education for the purpose of the search for the beautiful contribution to many different practices, approaches, methods, techniques and strategies have been tried. The history of Turkish education, in this sense, long and has undergone a drastic change. Especially the more modern, more effective and versatile training of the intended days, also tested the village institutes as a model of Education, and education is one of the remarkable education institutions with a different understanding. As the period of being, particularly the training required to develop skills through the understanding of the village institutes is very important. When the period is there because, through training activities, we tried to develop an alternative perspective to these schools. Leave a trace in the history of village institutes of the Republic in terms of being among the educational institutions that has been the subject of this study.

Key words: Education, teaching, village Institute.

¹ Dr. Öğr. Üyesi Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

Bu araştırma VI. International Conference on Critical Education (ICCE) 2016 Londra'da sunulmuş bildiriden üretilmiştir.

Köy Enstitüleri, sadece uygulanmış olduğu Cumhuriyet dönemi içinde değil Türk eğitiminin tarihsel bütünlüğü içerisinde iz bırakmış önemli eğitim kurumlarından biridir. Köy Enstitüleri aracılığıyla, öğrencilerin bilgi ve yeteneklerinin geliştirilmesi amaçlanırken aynı zamanda okul içinde kazanılan bilgi ve tecrübelerin hayata aktarımı da önemli ve gerekli görülmüştür. Eğitim-öğretim sürecinin hem teorik hem de uygulamalı olarak planlandığı bu okullar ile köylerin öğretmen ihtiyacının karşılanması temel kuruluş amacı olarak öngörülmüştür. Kurulduğu dönemde kendi öğretim programını kendileri düzenleyen Köy Enstitülerinde temel öğrenme ilkesi yaparak, yaşayarak ve keşfederek öğrenmedir (Susar Kırmızı, 2015, 2). Bu anlamda eğitim açısından bakıldığında, çocukların öğrenmeyi sevmeleri, hem birer köy öğretmeni olarak yaşadıkları köylere ışık olmaları, hem de ufuklarının açılması açısından bu okulların birer dönüm noktası olduğu söylenebilir. Bilgi ve yetenekleri doğrultusunda başarılı öğrencilerin bir seçim sürecine tabi tutularak seçildiği bu okullar ile köy öğretmeni yetiştirmek temel hedeflerinden biridir. Bu hedef doğrultusunda seçilen öğrenciler Köy Enstitülerine kabul edilmiştir.

Bu okullar, o günün Türkiye'sinde dikkat çeken bir kurum olmuştur. Çünkü bu okullardaki eğitimin genel mantığı, köy çocuklarının artık birer öğretmen olarak yine süreç sonunda yaşadıkları köylere dönmeleridir. Böylelikle köylerde eğitim açısından günün koşulları içinde bir değişim ve dönüşüm hareketi gerçekleştirmek istenilmiştir. Köyde yaşayan insanların modernleşmesi sürecinde, eğitim seviyesinin yükseltilmesi çalışmaları da bu kurumların temel amaçları içerisinde yer almaktadır.

Bu amaç doğrultusunda zaman içinde Köy Enstitülerinin ihtiyacına dönük olarak enstitülerde görev yapacak öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla Yüksek Köy Enstitüleri de kurulmuştur. İlerleyen yıllarda ise Köy Enstitülerine öğretmen desteğinin yanında usta öğretici denilen eğitimciler de ihtiyaç duyulmuştur. Bu açıdan Köy Enstitülerinde görev yapmış ve bu okullardaki eğitime destek olan önemli usta öğreticilerden biri de Aşık Veysel Şatıroğlu'dur (Mindivanlı Akdoğan, 2016, 50-51).

Cumhuriyet döneminde eğitim denildiğinde her daim hatırlanan bu kurumların bu bağlamda çok yönlü olarak ele alınıp incelenmesi, ilgili alanyazın açısından önemli görülmüştür.

Öğretmen Yetiştirme ve Köy Enstitüleri

Eğitim her toplum için olmazsa olmaz, toplumun temelini oluşturan yapılardan biridir. Eğitimin en önemli referansları olan öğretmenler ise eğitim sisteminin temel öğelerinden biri olup, yaşanan topluma örnek insanlardır. Bu nedendir ki öğretmen yetiştirme süreci, öğretmen eğitimi üzerine önemle eğilinmesi gereken bir husustur. Türk eğitim tarihine bakıldığında öğretmen yetiştirme sürecinin 16 Mart 1848'de "Darülmüallimin" ile başladığı görülmektedir (Erdem, 2013, 33). Öğretmen yetiştirme sürecinin başladığı ilk günden günümüze kadar gelindiğinde ise, 3 Mart 1924 tarihinde Tevhidi Tedrisat Kanunu (TTK, 1924)'nun kabul edilmesiyle birlikte MEB'e bağlanmış olan eğitim kurumları içinde bulunan ve esas amacı öğretmen yetiştirmek olan kurumların 1982 yılında 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile eğitim fakülteleri adıyla üniversitelere bağlandığı anlaşılmaktadır. Günümüzde öğretmen yetiştirmenin eğitim fakültelerince yürütülmesi, ayrıca öğretmen statüsüne erişebilmek için de 4 yıllık zorunlu lisans eğitimi alınması karara bağlanmıştır (YÖK, 1981).

Cumhuriyet döneminde asıl olarak köye öğretmen tahsis etmek amacıyla Köy Enstitüleri, J. Dewey'in eğitim görüşleri doğrultusunda, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in ve İlköğretim Genel Müdürü aynı zamanda Köy Enstitülerinin kuruluş fikri sahibi İsmail Hakkı Tonguç'un katkılarıyla (Zürcher, 2004); Peker ve Taşkın, 2018), 17 Nisan 1940 tarihinde ve 3803 sayılı kanunla kurulmuştur. Köy Enstitüleri'nin kurulmasındaki temel amaç,

köyün ve köylünün kalkınmasını, gelişmesini sağlayacak, köylüye ışık olabilecek öğretmenler yetiştirmektir. Bu okulların en belirgin özelliği, ülkemizin sosyo-kültürel hayatına uyum sağlayıcı ve toplumun gelişip, daha çağdaş hale dönüşmesi yolunda yol gösterici olmasının hedeflenmiş olmasıdır. Köy Enstitüleri, bireysel katılımı desteklemesi, kollektif etkinlikler ile işbirliğine önem vermesi, demokratik tutum anlayışını benimsemesi ders programları, uygulanan eğitim yöntem ve ilkeleri ile pek çok ülkenin de ilgi ve dikkatini çekmiştir (Tunç, 2009, 31). Dünya’da eğitim tarihine ilişkin alanyazın incelendiğinde benzer uygulamaların olmasıyla birlikte, birebir Köy Enstitülerini yapı, işlev ve amaç noktasında karşılayan bir kurum bulunmamaktadır. Bu nedenle Köy Enstitüleri, var olduğu dönemden günümüze kadar Türk eğitim tarihi içinde iz bırakmış bir kurum olarak yer almış; çağdaş ve aydın görüşlü bir nesil yetiştirilmesi için çalışmıştır (Yiner, 2012, 310). Eğitimde büyük bir değişim ve dönüşüm hareketi oluşturabilmek amacıyla açılan Köy Enstitülerinde, köy çocuklarından birer öğretmen yetiştirmenin yanında, kültürel ve sanatsal bakış açısına sahip toplumsal bilinci yüksek bireyler de yetiştirmiştir. (Boybeyi ve Sallan Gül, 2008, 68).

Köy Enstitülerinde öngörülen eğitim süresi toplam 5 yıl olup, bu sürenin yarısı kültür derslerine, dörtte biri tarım dersleri ve çalışmalarına, dörtte biri de sanat ya da teknik derslerine ve çalışmalara ayrılacak biçimde paylaştırılmıştır. Köy Enstitüleri açısından dikkat çekici olanın ise daha önce de bahsedildiği gibi, teorik ya da uygulamalı tüm derslerde temel öğrenme yönteminin “yaparak yaşayarak öğrenme” ilkesi olmasıdır. (Susar Kırmızı, 2015, 2). Cumhuriyet dönemi Türk eğitim anlayışı açısından yaparak yaşayarak öğrenme ilkesinin o günlerde keşfedilmiş ve Türk eğitim süreci içinde yararlanılmış olması, dünya eğitimini yakından takip eden güncel konulara ve gelişmelere duyarlı bir eğitim sürecinin en önemli göstergesi olarak ifade edilebilmektedir.

Köy Enstitüleri, her yerde eğitim ve herkese eğitim anlayışının temel bir uygulaması olarak köyde yetişen maddi durumu elverişsiz ancak kabiliyetli çocukları eğitim sistemi içine dâhil ederek, hayata kazandırmak istemiştir. Bu bağlamda birer öğretmen yetiştirmenin yanında üretici, yeni fikirlere açık olan, katılımcı ve iş birliğine dönük, demokratik, dayanışmayı destekleyen, kültür ve sanatı temel alarak zenginleştirilmiş bir eğitim anlayışı Köy Enstitüleri sistemi içerisinde benimsenmiştir (Çoban, 2011, 450).

Köy Enstitüleri kurulurken, köylerin yakınında bulunan tarıma elverişli olduğu düşünülen, kara ya da demiryolu bağlantısının bulunduğu merkezi yerler özellikle seçilmiştir. Çünkü eğitim öğretim faaliyetlerinin yanı sıra yetişecek olan köy öğretmenlerinin çok yönlü olmaları da istenmiştir. Bu amaçla, tarım uygulama teknikleri başta olmak üzere, arıcılık, bağcılık, ihtiyaç olduğu ölçüde inşaat bilgisi, sağlık hizmetleri, ilk yardım etkinlikleri, demircilik ve marangozluktan terziliğe kadar birçok konu teorik ve uygulamalı olarak öğretilmiştir. Bu öğretim okulların içindeki atölyelerde gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamalı eğitim ile mezun olan köy öğretmenleri, hayatın içinde aktif bir birey olarak köylünün ihtiyaçlarına cevap vermiştir.

Bu eğitimin en önemli uygulamalarından biri ise Hasanoglan Köy Enstitüsü’nün diğer Köy Enstitülerinde eğitim almış öğrenciler tarafından bizzat inşa edilmiş olmasıdır (Susar Kırmızı, 2015; Yiner, 2012).

Köy Enstitüleri neden şehir merkezlerine değil de köylere yakın yerlere kurulmuştur? Aslında bunun yanıtı Köy Enstitülerinin doğal kuruluş mantığı içinde cevaplanmaktadır. Bu okullardaki öğretmenlerden, yaparak yaşayarak öğrenme, gözlem-deney gibi çalışmalarla tam öğrenmenin gerçekleştirilmeye çalışılmasının yanı sıra (Çukur, 2008, 153), el becerisi ve dikkati yüksek, ihtiyaç anında hemen her konuya müdahil olabilecek usta emekçiler yetiştirmektir. Bu da ancak uygulamalı, çok yönlü bir eğitim ve bakış açısıyla mümkün görünmüştür (Boybeyi ve Sallan Gül, 2008, 78).

Köy Enstitülerinin kurulduğu dönem siyasi atmosferi içinde eğitim öğretim çalışmaları açısından yapılmış olan en kapsamlı ve etkin uygulama olarak görülmüştür (Çoban, 2011, 451). Köy Enstitüleri, öğretmenlerin tarım, eğitim, sağlık, kültür gibi köyün ihtiyacını karşılayacak pek çok konuda donanımlı birer birey olmalarını hedeflemiştir. Genel itibarıyla Köy Enstitüleri bu özellikleri bakımından kurulduğu yıllarda dünyaya örnek olabilecek yeni bir model olarak gösterilmiştir.

Köy Enstitülerinde yürütülen eğitim ile bilim ve kültürün yanında sanatın birçok dalıyla uğraşmalarının yolu açılarak bilim adamı ve sanatçı bilinci ve duyarlılığı ile topluma yaklaşımları ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamaları istenmiştir (Çoban, 2011, 458).

Sonuç ve Öneriler

Türk Eğitimini geliştirebilecek alternatif uygulamaların düşünüldüğü, aynı zamanda Türk toplumunun çağdaş bir yapıya kavuşması ve özellikle kırsal kesimde hedeflenen dönüşüm hareketi için Köy Enstitüleri Cumhuriyet dönemi Türk Eğitimi ve öğretmen yetiştirme denildiğinde bu anlamda unutulmayan bir eğitim uygulamasıdır (Türkmen, 2017).

Köy Enstitüleri fikren eğitime ve eğitimin dünyaya yayılarak gelişmesine bir katkı olmak amacından doğmuş, önemli bir fikrin ürünüdür. Teorik eğitimin yanında uygulamaya da önem vermesiyle o günün koşullarında aydın ve ileri görüşlü bir eğitim anlayışının izlerinin taşıdığıdır (Şeren, 2008).

Okullarda verilen eğitim ve sorumluluk ile gelişen çocuklar, hem birey olarak kendilerini keşfetmiş hem de toplumsal yapının birer parçası olabilmişlerdir. Bu aidiyet hissiyle memleketlerine hizmet anlayışıyla bilinçli, sanata ve kültüre düşkün bir nesil olarak yetişmişlerdir (Yiner, 2012). Eğitimin sadece okul içinde değil, okul dışında ve hayatın her anında devam ettiğini öğrenen bu köy öğretmenleri buldukları köylerde eğitimin yolunun açılmasına, sanatın, edebiyatın ve tiyatrunun sevilmesine ve ilgi görmesine kadar birçok önemli işte rehber olmuşlardır.

Köy Enstitülerinde yetiştirilmek için köylerden seçilmiş çocukların yeni bilgilerle köylere geri dönmesi köye ve köylüye umut ışığı olmuştur. Ancak zaman içinde benimsenen eğitim politikalarındaki değişiklikler ile Köy Enstitülerinin kaldırılması fikri gündeme gelmiş ve bu okullar kapatılmıştır. Cumhuriyet Dönemi eğitimi denildiğinde akla gelen önemli eğitim kurumlarından olan Köy Enstitüleri yapı, işleyiş ve eğitime kazandırdığı binlerce köy öğretmeni olmuş bireylerle, Türk Eğitim Tarihi içinde ayrı bir yerde durmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi eğitim anlayışında özellikle kırsal kesimde okullaşmayı ve halkın aydınlanması fikrini vurgulayan; iş ve iş içinde eğitim fikriyle planlanan Köy Enstitüleri, Türk Eğitimi için apayrı bir yerde durmaktadır (Şeren, 2008, 221). Köyden alınıp hayata kazandırılmak istenen zeki çocuklar, öğretmenliğe uzanan bu süreçte uzun bir eğitim sürecinden geçerek eğitim camiasında yer almışlardır. Köy Enstitülerinde verilen eğitimin köye ve köylüye olan dönütlerinin yanı sıra köy edebiyatına ve sanatına dair birçok önemli yazar, şair ve sanat adamını da yetiştirmiş olması eğitime ayrı bir kazanç olarak dikkat çekmiştir (Çankaya, 2016, 69).

Günümüzde eğitim tarihi içinde çeşitli tez ve makalelerde özellikle araştırılıp, incelenmekte olan Köy Enstitüleri için hem ülkemizde hem de dünyada ne tür örnek kurum ve uygulamaların olduğu araştırılabilir. Farklı ülkelerdeki uygulamalar ile Köy Enstitülerinin işlevsel anlamda karşılaştırıldığı çalışmalar yapılabilir. Çeşitli eğitim tartışma ortamlarında Köy Enstitüleri örneğinden hareketle, günümüze ve günümüzün eğitim anlayışına toplumsal yapısına uygun olabileceği düşünülen modeller konuşulup, tartışılabilir. Bilim ve teknoloji

çağına uyum yakalama noktasında bireylere fikir verebilecek yenilikçi fikirler, Köy Enstitüleri bağlamında araştırılabilir.

Kaynakça

- Boybeyi ,S., Sallan Gül, S. (2008). Cumhuriyet Aydınlanmasının Kısa Tarihi: Köy Enstitülerini Çevreleyen Tarihsel ve Toplumsal Koşullar ve Bugüne Çıkarsamalar, *Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi*, 2 (3), ss. 67-92.
- Çankaya, E. (2016). Türk Ulusçuluğunun Kültürel Araçları, *Amme İdaresi Dergisi*, 49 (2), ss. 55-78.
- Çoban, A. (2011). Öğretmen Yetiştirme Politikası Olarak Köy Enstitüleri Örneğinin İncelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19 (2), ss. 449-458.
- Çukur, D. (2008). Köy Enstitüleri Eğitim Modelinin Hedeflediği İnsan Tipi ve Türkiye’de Yapılmış Tezlerde Köy Enstitüleri, *Toplum ve Demokrasi*, 2 (4), Eylül-Aralık, s. 151-162.
- Erdem, A. R. (2013). Öğretmen Yetiştirmenin Bugünü Ve Geleceği: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Mindivanlı Akdoğan, E. (2016). Köy Enstitülerinde Eğitim Anlayışı Ve Tarih Ve Yurttaşlık Bilgisi Öğretimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Peker, D., Taşkın, Ö. (2018). The Enlightenment Tradition and Science Education in Turkey. Science: History, Philosophy and Science Teaching New Perspective. Edit. Matthews, Michael R. Switzerland: Springer Press.
- Susar Kırmızı, F. (2015). Köy Enstitülerinde Öğretmen Yetiştirmede Kullanılan Yöntemler, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43, ss. 1-11.
- Şeren, M. (2008). Köye Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28 (1), ss. 203-226.
- Türk Tarih Kurumu (1924). Tevhidi Tedrisat Kanunu (430 sayı, 03.03.1340-03.03.1924 tarihli). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.430.pdf> adresinden 07.04.2016 tarihinde indirilmiştir.
- Tunç, A. Z. (2009). Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi Ve Dönemin Yöneticilerinin Sanata Yaklaşımları, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, ss. 30-34.
- Türkmen, İ. (2017). Rural Revitalization and the Village Institutes Experience in Turkey (1940-1954). *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 6(1), ss. 17-22.
- Yiner, A. (2012). Köy Enstitüleri Üzerine Bir Deneme. *International Journal of Social Science*, 5 (4), ss. 307-312.
- YÖK. (1981). Yükseköğretim Kanunu. (2547 sayı, 1981 tarihli).
- Zürcher, E. J. (2004). Turkey A Modern History. Third Edition. New York: St. Martins Press.